

РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ ДІАГНОСТИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В роботі доведено значущість фінансової діагностики в діяльності підприємства як фундуєчого елемента системи управління грошовими потоками. Поглиблено сутність та окреслено етапність проведення діагностики, її основні принципи. Сформульовано основні завдання фінансової діагностики діяльності підприємства щодо реалізації головної мети – отримання точного діагнозу та опрацювання прикладних рекомендацій поліпшення ситуації, що склалась.

Ключові слова: фінансова діагностика, аналіз, фінансовий стан.

H.N. SIDORENKO-MELNYK

Poltava University of Economics and Trade, Poltava, Ukraine

THE ROLE OF FINANCIAL DIAGNOSIS IN THE ENTERPRISES ACTIVITY

Abstract - The primary purpose of the article is a theoretical ground of financial diagnostics as FE of management financially economic by activity of enterprise and in practical realization of the methodical going near realization of financial diagnostics of enterprise.

Meaningfulness of financial diagnostics of activity of enterprise is well-proven as an element that folds foundation of control system ruled by money streams. Essences are deep and stage of realization of diagnostics, basic principles is outlined.

The basic tasks of financial diagnostics to activity of enterprise are set forth in relation to realization. Primary aim is receipt of exact diagnosis and working of the applied recommendations to improvement of situation that was folded.

Key words: financial diagnostics, analysis, financial position.

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання відбувається суттєве ускладнення характеру діяльності підприємств, що, в свою чергу, висуває нові вимоги до інструментів управління і, зокрема, до методів дослідження й оцінки їх діяльності. Все більш чітко проявляється необхідність в удосконаленні відомих на сьогоднішній день і розробці нових рішень теоретичного та прикладного характеру, спрямованих на забезпечення високої ефективності аналітичної й управлінської діяльності підприємств в ринкових умовах. З метою вдосконалення цього процесу необхідним є впровадження системи фінансової діагностики як фундуєчого елемента створення системи управління грошовими потоками підприємства.

Від результатів фінансової діагностики діяльності суб'єктів господарювання, зміст якої виходить за межі обчислення окремих коефіцієнтів і передбачає вивчення комплексу показників, які відображають різні аспекти фінансової діяльності підприємства, безпосередньо залежить обґрунтованість та дієвість управлінських рішень на мікро- та макрорівнях. Проведення фінансової діагностики – не одноразовий захід, а дослідницький, пошуковий, пізнавальний процес, який протікає в певному часі та просторі. Професійне застосування інструментарію фінансової діагностики дозволяє розпізнавати стан об'єкту або ситуації, навіть за непрямими ознаками, робить процес прийняття управлінських рішень ефективним. За допомогою фінансової діагностики стає можливим не тільки моніторинг стану об'єкта на кожному інтервалі часу, а й ідентифікація факторів впливу на нього. Об'єктивна, повна та достовірна оцінка стану об'єкта або процесу дає можливість визначення діагнозу хвороби, що, в свою чергу, дозволить призначити ліки, які є необхідними (здійснення корегування основних фінансових параметрів функціонування в цілому та в розрізі окремих підсистем). Особливої актуальності набувають проблеми попередження настання фінансової кризи та хеджування фінансових ризиків.

Отже, актуальність проведення фінансової діагностики для підприємства важко переоцінити. Потреба у вдосконаленні процесу управління підприємством шляхом впровадження фінансової діагностики зумовили актуальність та практичне значення дослідження для організації ефективного управління фінансово-господарською діяльністю підприємства.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Діагностика як самостійний напрям наукового дослідження набула активного розвитку тільки останнім часом, тому кількість праць, що присвячені дослідженню цього аспекту аналітичної діяльності є незначною. Питанням вдосконалення методів діагностики в процесі управління підприємством приділено увагу в працях таких вітчизняних та іноземних вчених: Т. Берднікової, А. Варганова, В. Герасимчук, А. Градова, П.Єгорова, В. Забродського, М. Кизим, Е. Короткова, Ю. Лисенко, Б. Літвак, О. Олексюк, Н. Родіонової, В. Раппорта, В. Савчука, Р. Сайфуліна, З. Соколовської, О. Стоянова, Н. Чумаченко, Г. Швиданенко, А. Шеремета та ін. Широке коло питань з цієї проблеми досліджувалося в наукових працях вітчизняних вчених-економістів – І. Бланка, Л. Лігоненко, А.Мазаракі, Н.Ушакової та інших. Але проблема розробки інструментарію та вдосконалення методики діагностики фінансово-господарської діяльності підприємства ще не набула закінченого вигляду.

Формулювання мети. Основною метою статті є теоретичне обґрунтування фінансової діагностики як функціонального елемента управління фінансово-господарською діяльністю підприємства та в практичній реалізації методичних підходів до здійснення фінансової діагностики суб'єкта господарювання.

Викладення основного матеріалу дослідження. Термін «діагностика» (з грецької мови) — це здатність розпізнавати. За сукупністю первинних ознак діяльності підприємства (явно або не явно

виражених, навіть прихованих) аналітик прагне розпізнати його фактичний або очікуваний фінансовий стан.

Діагностика розглядається як необхідний етап дослідження проблем, що мають місце у процесі життєдіяльності певної системи, який відбувається після виявлення проблеми у результаті контролю.

Основним завданням діагностики є встановлення діагнозу, тобто формування узагальнюючого висновку стосовно поточного та перспективного стану об'єкта дослідження, доцільності і необхідності здійснення коригування основних параметрів функціонування в цілому та в розрізі окремих підсистем.

На сьогодні існує декілька підходів до визначення діагностики, але й досі не вироблена єдина концепція діагностики, її змісту і функцій, а також методів її проведення. Як напрямок економічного аналізу, що дозволяє виявити характер порушення нормального ходу економічних процесів на підприємстві діагностику трактують ряд авторів, зокрема: А. Градов, Н. Данілочкіна, Г. Савицька [1–3]. Проте, таке визначення діагностики втрачає її головний зміст – забезпечення випереджаючого управління, що в свою чергу, суттєво звужує сферу застосування діагностики. Деякі з авторів, а саме С. Беляєв, Л. Белих, А. Ковальов, В. Савчук, О. Стоянова [4–7], описуючи діагностику, фактично ототожнюють цей процес з аналізом (економічним та/або фінансовим), не визначаючи спеціально функцій і задач власне діагностики як окремого етапу процесу управління. Причому у даних працях не розкривається сутність процесу діагностики, її завдання, відмінність від інших складових аналітичного процесу, а мова йде про аналіз і аудит фінансово-господарської діяльності підприємства.

Більш широкий та фундаментальний підхід висвітлений у роботах А. Вартанова [8], І. Сокиринської [9] та З. Соколовської [10]. Цими науковцями діагностика, зокрема економічна, розглядається з позицій системного підходу, що дозволяє не тільки всебічно оцінювати стан об'єкта в умовах неповної інформації, але і виявляти проблеми його функціонування, а також окреслювати шляхи їх вирішення, враховуючи коливання параметрів системи. Крім того, з позицій даного підходу існує можливість вивчати режими функціонування системи в цілому. На думку А. Вартанова, суттєві відмінності діагностики від аналізу, які не враховуються багатьма авторами, – це те, що «діагностика дозволяє ще й виявляти структуру зв'язків між цими показниками, щільність та динаміку цих зв'язків» [8, с. 9]. Тому поряд з аналізом та вивченням впливу окремих факторів доцільно використовувати економічну діагностику.

А. Шеремет та Р. Сайфулін [11] діагностику кризових ситуацій розглядають в контексті аналізу фінансового стану підприємства, який передбачає оцінку динаміки та структури статей бухгалтерського балансу, аналізу фінансової стійкості, аналізу ліквідності балансу, аналізу фінансових коефіцієнтів та системи критеріїв і методики оцінки незадовільної структури балансу неплатоспроможного підприємства.

Взагалі, на наш погляд, ототожнювання термінів «діагностика» та «аналіз» є не вірним, так як процес аналізу взагалі є процедурою уявного, а нерідко й реального розділення об'єкту чи явища на частини. В абстракції використання пізнавальних процедур і способів їх реалізації, аналіз виступає в різних формах, будучи часто синонімом дослідження як в природних, так і суспільних науках (хімічний аналіз, математичний аналіз і т.д.), тоді як діагностика (від грец. *diagnostikos* – розпізнавання, визначення ознак; знання прикмет: розпізнавання явищ за їх симптомами) – це процес ідентифікації стану, встановлення діагнозу і прийняття рішення щодо заходів, яких необхідно вжити для підтримки об'єкта в належному робочому стані.

Фінансова діагностика якісно відрізняється від фінансового аналізу. Діагностика вирішує основну проблему: встановлює необхідне і достатнє поле порівнянь і кількісні нормативи об'єкта дослідження, враховуючи тенденції розвитку господарюючого суб'єкта, галузі, суспільства, традиції з метою наступного порівняння (оцінки) поточного стану параметрів з визнаними на даний момент часу оптимальними чи домінуючими на ринку. Діагностика – це в той же час і оцінка достовірності поточного фінансового обліку і звітності, і база для висунення гіпотез про закономірності і можливий нестійкий фінансово-економічний стан. Діагностика дозволяє виявити причинно-наслідкові зв'язки менеджменту, а потім переходити до побудови пояснювальної та прогнозної моделей функціонування і розвитку підприємства, здійснюючи при цьому попередження його банкрутства.

Фінансова діагностика – це комплексне вивчення фінансової системи компанії. Фінансова діагностика оперує найбільш важливими кількісними і якісними параметрами, що дають уявлення про фінансовий стан підприємства, його прибутки і збитки, зміни в структурі активів і пасивів, розрахунки з дебіторами і кредиторами на основі наявної фінансової інформації та т.і.

На наш погляд, перспективні управлінські рішення повинні витікати з фінансової діагностики, т. я. завдяки їй формується повна картина фінансового стану підприємства та основа для наукового передбачення наслідків управлінських дій. Фінансове прогнозування як ідентифікація майбутнього стану системи чи об'єкту (процесу) ґрунтується на результатах фінансової діагностики.

Таким чином, процес фінансової діагностики – це не одноразова дія, а постійна систематична діяльність, ефективність якої значною мірою обумовлюється нагромадженням досвідом.

Узагальнення та аналіз основних підходів до визначення діагностики в економічній літературі дозволяє зробити висновки, що концепція діагностики на сучасному етапі ще не склалася і потребує подальшого глибокого вивчення та розвитку. Це зумовлюється багатьма чинниками і, зокрема, тим, що правильна оцінка ситуації, отримана на базі повної і достовірної інформації, є основою прийняття зважених і адекватних управлінських рішень. Така оцінка визначає стиль, прийоми і методи управління. Залежності від сфери прийняття управлінських рішень діагностика та її інструментарій будуть також мати різну

спрямованість – це, з одного боку, прийоми і методи фінансового аналізу, а з іншого – економіко-математичний апарат, пов'язаний з теорією розпізнавання і розв'язанням задач в умовах невизначеності середовища.

Рис. 1. Місце фінансової діагностики в системі управління підприємством

Таким чином, спираючись на все вище викладене можна зробити висновок, що фінансова діагностика діяльності підприємства – це систематичне комплексне вивчення функціонування підприємства, дослідження даних про його фінансові ресурси, їх використання з метою виявлення «симптоматичних ознак» у фінансовій діяльності суб'єкта господарювання, його сильних та слабких сторін, а також прийняття рішення щодо заходів для підтримання об'єкту дослідження в належному робочому стані та першочергових заходів покращення його діяльності або оздоровлення.

Фінансова діагностика є інструментом накопичення, обробки і трансформації та в подальшому наданні необхідної фінансової інформації для забезпечення процесу прийняття та реалізації тактичного та стратегічного управлінського рішення господарюючими суб'єктами. Інструментом фінансової діагностики виступає фінансовий аналіз – метод накопичення, обробки та трансформації інформації фінансового характеру. Генеральна мета фінансової діагностики підприємства полягає в об'єктивній оцінці фінансового стану господарюючого суб'єкта та виявленні шляхів та конкретних заходів щодо його покращення. Об'єктом фінансової діагностики підприємства є фінансово-господарські процеси, результати та фактори впливу; фінансовий стан підприємства [12].

Серед основних завдань фінансової діагностики можна виділити наступні: вивчення стану і тенденцій економічного розвитку підприємства за попередні періоди; оцінка результатів та ефективності поточної основної виробничої діяльності, тобто оцінка ділової активності підприємства; оцінка раціональності використання грошових коштів для підтримання ефективної структури капіталу; пошук резервів підвищення результативності економічної системи підприємства на основі вивчення передового досвіду і досягнень науки та практики та інші. Схему проведення фактичної частини фінансової діагностики підприємства наведено на рисунку 2.

Процес фінансової діагностики здійснюється за такими етапами:

1) Підготовчий етап (відноситься формування законодавчо-правової та нормативної бази; методичної та інструктивної бази; бази практики, що склалася на момент діагностики (функціональний напрям), бази порівняння).

2) Експрес-аналіз фінансового стану (метою експрес-аналізу є наочна та швидка оцінка фінансового стану і динаміки розвитку господарюючого суб'єкта в першому наближенні, яка не є трудомісткою. В процесі аналізу пропонується розрахунок сигнальних показників, які дозволяють оцінити ключові параметри фінансового стану, виявити «симптоматичні ознаки кризи» та поставити перший варіант діагнозу).

3) Деталізований фінансовий аналіз (його мета – детальна характеристика майнового і фінансового положення господарюючого суб'єкта (ліквідність і платоспроможність, фінансова стійкість, ділова активність, інвестиційна привабливість, кредито- та конкурентоспроможність та т.і.), результатів його діяльності в минулому та звітному періоді, а також можливостей розвитку підприємства на перспективу з врахуванням потенційних економічних вигід, які можуть бути опрацьовані підприємством. Факторний аналіз дає можливість виявити вектори впливу факторів та оцінити кількісно внесок кожного з них до зміни кінцевого результативного показника. Деталізований фінансовий аналіз конкретизує, доповнює і розширює окремі процедури експрес-аналізу. При цьому міра деталізації залежить від замовлення, яке було зроблене аналітику, ступеня доступу до інформації, кваліфікації та досвіду).

4) Визначення остаточного діагнозу (результати аналізу дозволяють об'єктивно оцінити поточне фінансове положення і діяльність підприємства за попередні роки, виявити вразливі місця, що вимагають особливої уваги. Можливим стають ідентифікація та передбачення змін на краще. Правильно поставлений діагноз дозволить провести подальше оздоровлення діяльності підприємства (якщо це буде потрібно) та унеможливити настання фінансової кризи страхуючи ризики).

5) Розробка проектів управлінських рішень (залежно від комплексних оцінок фінансового стану і

тенденцій його зміни на основі проведеної фінансової діагностики необхідно не лише зробити висновки про ситуацію, що склалася, але і розробити проекти управлінських рішень (прикладних рекомендацій) з метою подальшого розвитку підприємства; подібна робота на підприємствах здійснюється за допомогою використання широкого кола методів та моделей фінансового прогнозування і планування).

Методологічну основу фінансової діагностики складають діалектичні та синтетичні підходи для визначення об'єкту дослідження. Використовуються загальні методи наукового пізнання: економічного аналізу, діалектичний метод, вибіркового спостереження, аналізу і синтезу, порівняння, групування, системно-структурного, макроекономічного дослідження, методи математичної статистики та графічного зображення даних, методи та прийоми фінансового аналізу.

Принципи, тобто правила, норми, які вироблені наукою і практикою, на основі яких проводиться фінансова діагностика: комплексність, системність та регулярність, об'єктивність, конкретність, інтегрованість у загальну систему аналізу, науковий характер досліджень, точність, своєчасність (оперативність), прогресивність, ефективність (доцільність, економічність).

Рис.2. Схема проведення фактичної частини фінансової діагностики підприємства

Побудова методичного забезпечення діагностики згідно з визначеними вище методами та принципами спрямовує дії аналітика до інформаційних потреб ефективного управління фінансово-господарською діяльністю.

Висновки. Підвищення ролі і значення фінансової діагностики як способу накопичення, трансформації та використання фінансової інформації в управлінні фінансовими ресурсами суб'єкта господарювання об'єктивно зумовлене розвитком та поглибленням ринкових засад в економіці України. Потреба у підвищенні якості аналітичного обґрунтування управлінських рішень викликає необхідність удосконалення методологічних та методичних підходів фінансової діагностики діяльності підприємства як об'єкта управління.

1. Экономическая стратегия фирмы : учеб. пособие / под ред. А.П. Градов. – СПб. : Спец. Лит-ра, 1995. – 414 с.
2. Контроллинг как инструмент управления предприятием / под ред. Н.Г. Данилочкина. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 279 с.
3. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: 4-е изд., перераб. и доп. / Савицкая Г.В. – Минск : ООО «Новое знание», 2000. – 688 с.
4. Антикризисное управление: 17-модульная программа для менеджеров «Управление развитием организации». Модуль 11 / [В.И. Кошкин, Л.П.Белых, С.Г. Беляев и др.] – М. : Инфра-М, 1999. – 560 с.
5. Ковалева А.И. Анализ финансового состояния предприятия. Издание 2-е, переработанное и дополненное / А.И. Ковалева, В.П. Привалов. – М. : Центр экономики и маркетинга, 1997. – 192 с.
6. Финансовый менеджмент: теория и практика / под. ред. Е.С. Стояновой – 3- изд., перераб. и доп. – М. : изд-во «Перспектива», 2000. – 656 с.
7. Стратегия и тактика антикризисного управления фирмой / под ред. А.П. – СПб : Спец. литература, 1996. – 510 с.
8. Вартанов А.С. Экономическая диагностика деятельности предприятия: организация и методология / Вартанов А.С. – М. : Финансы и статистика, 1991. – 79 с.
9. Сокиринська І.Г. Економічна діагностика та управління фінансовим забезпеченням підприємства: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук / Сокиринська І.Г. – 2004. – 265 с.
10. Соколовская З.Н. Моделирование экономического анализа деятельности предприятия : монография / Соколовская З.Н. – Одесса. – 1996. – 280 с.
11. Шеремет А.Д. Финансы предприятий / А.Д. Шеремет, Р.С. Сайфулин – М. : ИНФРА-М., 1998. – 343 с.
12. Планування в підприємствах і організаціях споживчої кооперації: стан і перспективи розвитку : монографія / [Іванова В.В., Сидоренко-мельник Г.М., Фастовець А.А., Юрко І.В.] / за редакцією доц. А.А.Фастовець. – Полтава : РВЦ ПУСКУ, 2008. – 157 с.

References

1. Economic strategy of the firm: learning aid/edited by doctor of Science, professor A. P. Gradov.-special literature, 1995 – 414 p.
2. Controlling-as the instrument of enterprise management-edited by N.G. Danilotchkina.-M. Yuniti-Dana, 2003.– 279 p.
3. Savitskaya G. V. Analysis of economic activity of the enterprises-the 4th edition, changed and completed, Savitskaya G. V. Minsk “New knowledge”-2000.– 688 p.
4. Crisis management: 17-modulus code for managers “ management development organization”. Module 11 / V.I. Koshkin.– M.: Infra-M./1999 – 560 p.
5. Kovaleva A. I. –Analysis of the financial condition of the enterprise. Second edition, changed and completed, Kovaleva A. I. Privalov V. P.-M. thecentre for economics and marketing. – 1997 – 192 p.
6. Financial management: theory and practice: edited by/ E. S. Stoyanova, 3rd edition, changed and completed, M.-publishing house ” Perspective” 2000 – 656p.
7. Strategy and practice of crisis management of the firm./Edited by doctor of Economic Science, professor A. P. Gradov., Edited by doctor of economic sciences, prof. V. I. Kuzin, candidate of economic Sciences, prof A. V. Fedotov, and others.-special literature, 1996 – 510 p.
8. Vartanov A.S. Economic diagnostics of the enterprise activity, organization and methodology. Vartanov A. S. M.: Finance and statistics, 1991. – 79 p.
9. Sokirinskaya I. G. –economic diagnostics and management of financial provision of the enterprise: thesis for science degree of the candidate of economic sciences/ Sokirinskaya I. G. 2004 – 265 p.
10. Sokolovskaya Z. N. modeling of economic analysis of enterprise activity.Monograph: Sokolovskaya Z. N. –Odessa 1996 – 280 p.
11. Sheremet A. D. Finance of the enterprises-Sheremet A. D. Sayfulin R. S. – M infra-M./1998-343p.
12. Planning of the consumer’s cooperation at the enterprises and organizations : state and prospects of development. Monograph: Ivanova V. V. , Sidorenko-Melnyk H. N. Fastovets A. A. , Yurko V. V. / edited by docent A. A. Fastovets – Poltava 2008. – 157 p.

Рецензія/Peer review : 2.7.2013 р. Надрукована/Printed :12.8.2013 р.

Рецензент: д.е.н., проф., зав. кафедрою управління персоналом та економіки праці
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» Костишина Т.А.